

Patak Márta

Mindig péntek

Ferkó szüleitől nem sokat tudtam. Nem ismertem őket, fél füllel hallottam ezt-azt, amit nagyapám a tőle megszokott, szigorú, pontos, rövid mondatos értékeléseiben kijelentett róluk, ám azokból hamar kiderült, hogy túl sokra nem becsüli őket. Ferkón kívül még négyen voltak a fiútestvérek, ő, az ötödik, viszonylag későn született, a többiek hozzá képest már szinte felnőtt férfiak voltak. A legközelebbi, a nyolcadik, nyolc évvel volt idősebb nála, így a szülei korban inkább a nagyszüleimhez álltak közel, mint az én szüleimhez.

Nagyapám nem szerette az iszákos embereket, azt mondta, mértékkel kell inni, nem nyakló nélkül, ha valaki bemegy a kocsmába, nem muszáj addig támasztani a söntéspultot, amíg csak tántorogva tud hazamenni. Márpedig az az ember, a Ferkó apja, aki csirás volt a téeszben, minden áldott este dülöngélve ment haza. Előttünk járt el, mindennap láthattam.

Kicsit szégyelltem is magam nagyapám előtt, hogy pont az ő fiával barátkozom, de úgy tettem, mintha nem hallanám a megjegyzéseit, és azzal vigasztaltam magam, hogy különben se nekem mondta, hanem a mamának. Amúgy megmondhatott volna akármit, mi a csapatban egymás között sose beszéltünk otthoni dolgokról, nem számított, mi van otthon, nekünk csak az a világ létezett, ahol éppen voltunk, a homokbányánál, a pálinkafőzőnél vagy épp a halastónál.

Ferkót a négy fiú után már nem várták, nem is fogadták túl lelkesen, de azért az apja becsületesen berúgott a kocsmában, amikor megszületett. Nem lehetett másképp, valahogy meg kellett inni az áldomást a hírre, ötödik gyerek, az az egy jó benne, hogy legalább fiúnak született. Valami ilyesmit mondhatott a kocsmában, mikor ünnepelni kezdtek, aztán belelendült, egyre lelkesebben, boldog-boldogtalannak a nyakába borulva sírt, a végén már zokogott, úgy kellett hazavezetni, még szerencse, hogy nem látta a felesége, mert elnászpángolta volna, ahogy szokta, mikor így, tudatvesztetten hazatámolygott.

A nagyobb testvérei nem sokat törődtek Ferkóval, a két idősebb nem is otthon lakott már, külön családjuk volt, a másik kettő meg úgy tekintette, mintha nem is a testvérük volna, hanem valaki idegen, befogadott. Mindig félrelökték, úgyhogy Ferkó idő előtt komor, borongós kedvű lett, már tízévesen ráncolta a homlokát, és összehúzta a szemét, mikor valami fontosat akart mondani. Különben született vezéregyéniség volt, amikor megszólalt, mindenki néma csöndben hallgatta a csapatból, a kisebbek meg se mertek moccanni körülötte.

Már ahogy közeledtem a házukhoz, rossz érzésem támadt. Valami fura, megmagyarázhatatlan erő húzott volna visszafelé, meg egyszerre taszigált is maga előtt, mintha valami próbatételre kényszerítene, hogy képes vagyok-e leküzdeni magamban a félelmemet. Ennek az erőnek engedelmességgel jutottam lassan egyre közelebb Ferkóék házához.

Már kétháznnyira voltam, amikor olyan éktelen ordítást hallottam, hogy földbe gyökerezett a lábam. Kis híján vissza is fordultam, aztán győzött bennem az a másik erő, amelyik tolt maga előtt, úgyhogy határozottan elindultam. A kerítésük sarkához érve belestem a lécek között.

Ferkót verte az apja, kint az udvaron, meztelen fenekét verte a husáanggal, messziről is látszottak a vörös hurkák, olyan erővel csapkodta. Könnybe lábadt a szemem a fájdalomtól, meg kellett kapaszkodnom a kerítés mellett a bodzabokor ágában, mert meg is tántorodtam, ahogy visszahőköltem.

Egy üres telek, pontosabban egy ugaron hagyott terület volt mellettük. Két-három foghíz az utcasoron, amit nem is műveltek, építeni se építettek még rá, utána az övök volt az első ház, aztán még két-három másik porta, és véget is ért a falu.

A kerítésük meg az ugarföld szélén tenyésző bokrok között jól el tudtam bújni, az úttal párhuzamosan futó akácok takarta a foghíjakat, úgyhogy bentről még akkor se vettek volna észre, ha kifejezetten engem akarnának meglesni.

De nem, nem láthattam, hogyan is láthattam volna rejtkehelyemről a letolt nadrágját, a hurkákat, még ha összehúzott szemmel, erősen figyelek, akkor sem. Arra nézni se mertem, hanem leguggoltam a bodzabokor tövében, és sírva fakadtam, hang nélkül, tehetetlen dühtől fuldokolva, és legszívesebben berontottam volna az udvarba, és nekimentem volna annak az embernek, még a kutyáját is ráuszítottam volna, hogy töltsen ki őrajta a mérget, ne engem ugasson olyan bőszen.

Persze az is könnyen előfordulhat, hogy nem is miattam acsarkodott szegény, hanem inkább nem bírta már nézni, ahogy a gazdája veri a legjobb barátját. A kutya nem szereti a veszekedést, pláne a verekedést, és az a szegény állat pedig meg volt kötve, nem tudott odamenni, hogy segítsen, csak ameddig a lánc engedte. Egész vályút szántott már az ólja köré az eperfa meg az ól között. Nyáron az eperfa alatt húsölt, ahogy fogyott az árnyék, egyre közelebb került az óljához, ahogy ment le a nap, estefelé behúzódott, mert ott volt a legkellemesebb, és miután lement, kiterült az ólja elé. Most meg eszeveszetten ugatott.

Ott talált rám a bokor tövében Ferkó is, mikor az apja megunt az ütlegetést, és végre kiszabadult a karmaiból. Kivörösödött arccal huppant oda mellém, mintha végig tudta volna, hogy ott rejtőzöm. Nem szólt egy szót se, rám se nézett, csak sóhajtott egy nagyot, aztán egy hosszú, nagy bugás fűszállal piszkálni kezdte a lába ujjait. Körbecirógatta meztelen nagyujját, mert kilógott a dorkójából. Rendszeresen csinálták, mikor rövid lett a dorkó, kivágták az orrát, otthon még jó darabig lehetett így hordani.

A nagyujját cirógatta, közben egészen előredőlt maga elé húzott térdére, nem is tudtam rendesen kivenni az arcát, a szemét meg pláne nem, ahogy oldalról, épp csak a szemem sarkából lopva rá-rápillantottam, mindössze annyit láttam belőle, hogy a másik kezével átkarolja a térdét.

Sokáig ültünk így, szótlanul, hallgattuk, ahogy a csirás a kutyán tölti ki a mérget, ordít vele, ahogy a torkán kifér, hogy hallgasson már el, aztán már csak egy panaszos nyüszítést.

Egyszer aztán mégiscsak felálltunk, de nem a kutya miatt, mert nem gondoltam én akkor a kutyára, ő sem, pedig a csirás közben agyonverte azt a szegény állatot. Csak jóval később, rémálmaimban jött elő mindig az a kis termetű, fekete-fehér-barna foltos kutya, pedig akkor nem is láttam, ahogy hirtelen a rémület, a tehetetlen düh, aztán a kétségbeesés váltogatja egymást a szemében, amint közeledik feléje a karóval a gazdája, mert a fia megszökött a további ütlegek elől.

Se akkor, se később nem beszéltünk arról, ami akkor szombat délután történt. Ferkó nem kérdezte, mit láttam, arra se kért, hogy ne mondjam el senkinek, hogy megverte az apja. Mintha föl se merült volna benne, hogy esetleg teszek valami megjegyzést, megszégyenitem a többiek előtt, és ezzel örökre vége a tekintélyének.

Apja már abbahagyta a tombolást, amikor felálltunk, nem hallatszott az udvarukból semmi nesz, és talán épp az a süket csönd állított föl bennünket. Nem az utcán, hanem a kertek felől osontunk el rejtekhelyünkről. Volt hátul egy gyalogút, a parlagon hagyott földeken keresztül vezetett a mezőre, ahol a kövesútra merőleges utcák háztáji földje véget ért, annak a szélén ment a falut határoló búzatábláig, de még azokon is túl, egészen a szomszéd faluval határos erdőig.

A dűlőúton letértünk jobbra, a homokbánya felé. Tudtuk, hogy most senki nincs ott, a nagyobbak már unták a gyerekes csontkeresést a homokbányánál, ők máshol tanyáztak, a csapatbeliek meg a vezér füttyszava nélkül nem merészkednek oda egyedül. Nem tudom, miért éppen a homokbánya felé indultunk el.

Odabent nem hallhattak bennünket, nem beszéltünk, nesztelen léptekkel, gondolatainkba mélyedve közeledtünk, és mi is csak az utolsó pillanatban döbbenünk rá, hogy valaki van a csószkunyhóban. Különös morgás és fojtott sikkantás váltogatta egymást, de nem ijesztő, inkább csak a mi fülünk számára ismeretlen hang volt. Egyenesen a csószkunyhó felé vettük az irányt.

Igazából el se kellett volna mennünk előtte, a homokbányához vezető dűlőút kikerülte, de mi mégis bekanyarodtunk. Hátunkat nekivetettük a falának, ahogy a filmekben láttuk, Ferkó intett, hogy ő jobbról kerül, én meg innen balról menjek. Szorosan a kőfalhoz tapadva közelítettünk a bejáratához. Megvártam, amíg Ferkó megkerüli, aztán amikor odaért, intett, én is közelebb óvakodtam, és lélegzet-visszafojtva belestünk.

Nem szóltunk egymáshoz, még akkor sem, amikor percekkel utána némán egymáshoz értünk, és különös szikrával a szemünkben, reszkető kézzel kerestük egymás testét, közben le nem vettük volna egymásról a szemünket, remegett a szánk széle is, miközben óvatosan járt a kezünk, mint aki sötétben tapogatja ki maga körül a tárgyakat, ahogy halad előre az ismeretlen terepen.

Nem tudom, mi állított meg bennünket, de hirtelen egyszerre húztuk vissza a kezünket, mint akit áramütés ért, és valószínűleg a szemünkből is egyszerre tűnhetett el az a különös szikra, amit a Ferkóéban láttam, a sajátomban csak éreztem, meg azt is, hogy nem tudok másfelé nézni, és nem is tudok mást csinálni, csak amit Ferkó, mintha utánoznom minden kézmozdulatát.

Utána nem néztünk egymásra, csak ültünk a fűben, szinte amíg ránk nem sötétedett. Mintha ólomból lettek volna a lábaim, úgy vonszoltam magam, alig bírtam Ferkó után menni, mert ő megindult előttem határozottan, vitte a feje rendületlenül. Mindig így járt, amikor nem akart beszélni, fejét és törzsét előre hajtva belefeszült a levegőbe, és szinte maga után, a feje után ment. Megfeszülő izmok, kemény, szigorú arcvonások, összehúzott szemöldök, résnyire szűkülő szemek, és a hatalmas orr. Így ment előttem akkor is, csak úgy lobogott utána két lapátfüle a dűlőúton a szürkületben.

A falu vége felől mentem haza, a nagymamám már a tyúkokat hajtotta be, próbáltam észrevétlenül mögé állni, mintha már régen ott lennék, csak épp nem vett volna észre, de nekem még akkor is az járt az eszemben, hogy milyen volt a Ferkó arca, amikor megálltunk ott, ahol el kellett válnunk, a kövesút szélén, ahonnan neki a falu túlsó vége felé, nekem meg a templom irányába kellett indulnom. Csak annyit mondott, akkor holnap délután, a szokott helyen. Nem is kellett más mondania, mert a vasárnapi találkozó mindig a futballpályánál volt, negyedórával meccskezdés előtt, mert addigra már a többiek is odaértek.

Udvara van a holdnak. Holnap hideg lesz. Csak ennyit mondott a nagymamám, meg se kérdezte, hogy hol maradtam el ilyen sokáig.

A mama akkor sem szólt semmit, amikor a háta mögött megkérdeztem, hogy összeszedjem-e a tojást. Talán nem is hallotta, mert úgy kérdeztem, hang nélkül, hogy csak én hallottam a fejemben a kép mögött, amit lassítva láttam egész addig a pillanatig, amíg Ferkó meg nem szólal a kövesút szélén, ahol megállunk, hogy elköszönjünk, és elindul ki-ki hazafelé, ő a falu vége, én meg a közepe felé.

Onnantól aztán kimerevítve maradt ott előttem az alakja, állt egyhelyben, mozdulatlanul, kedvemre figyelhettem. A szeme se rebbent, állta fürkésző pillantásomat, annyira, hogy a végén már én szégyelltem el magam. El is pirultam talán, és végigszaladt rajtam az a furcsa, egyszerre hideg és meleg borzongás, először kirázott a hideg, szinte vacogott a fogam, aztán rögtön utána torkomig előntött az a fullasztó forróság, úgy éreztem, hirtelen levegőt se kapok.

Ferkót láttam magam előtt, és mintha nem is én, hanem valaki más mondta volna ki helyettem azt a kérdést, amire igazából választ se vártam, mert az az összevont, vörösseszőke szemöldök, az a ráncolt, a nyári barnaságát még mindig őrző fehér bőrű homlok volt előttem, meg az a komoly tekintetű, kékeszöld szempár. Aztán magamat láttam, amint állok a kövesút szélén, és megvárom, amíg Ferkó elindul. Nem úgy, ahogy a valóságban történt, mert akkor csak bólintani tudtam.

Akkor holnap, a szokott helyen, ezt mondta, én bólintottam, és futottam hazáig, ahogy a lábam bírta, mintha kergetnének. Még akkor is ziháltam, amikor becsuktam magam mögött a kaput, és lassan elindultam egyenesen a hátsó udvarra.

Csak álltam a nagymamám mögött, néztem azon a kimerevített képen, ahogy Ferkó nem túl sietős léptekkel, de határozottan, komolyan elindul hazafelé. Néztem utána gondolatban, és olyan jóleső érzés hatalmasodott el rajtam, mint akire valami hatalmas titkot bíztak. Repesett a szívem az örömtől, még nem gyötört kétség, még nem nyomasztott a bizonyosság, legszívesebben táncra perdültem volna a nagymamám háta mögött.

Nem is gondoltam rá, hogy mi vár Ferkóra, ha hazamegy. Meg se fordult a fejemben, hogy a csírás már az ajtóban rátamad megint, köszönés helyett lekever neki egy pofont, aztán jön a folytatás, majd a végén kezébe nyomja az ásót, és ráparancsol, hogy ássa el a kutyát.

Hogy is láttam volna magam előtt Ferkó arcát abban a naiv, ostoba örömben, de még másnap, harmad-, negyed- vagy ötödnap is akár, hogyan képzelhettem volna meg-megrebbenő tekintete mögé mindazt, amit maga előtt lát. Nem láttam sírásra görbülő ajkát, aztán hirtelen grimaszba torzuló arcát, amikor az iskolaudvarban a fa alatt hirtelen megtorpan, egy pillanatra maga elé révedt, mert én akkor is csak arra tudtam figyelni, hogy vajon a következő pillanatban merre fordul, mikor néz felém.

Nem láttam én tovább magamnál, minden mozdulatában csak annyit észleltem, hogy most észrevett, rám figyelt, megint úgy nézett rám, mint akkor délután, amikor csak ketten voltunk a csószkunyhó után a homokbányánál, senki más, és már nem is gondolkodtam tovább, csak átadtam magam annak a sodró érzésnek, amelyben nem láttam, nem hallottam, az ő arca is elmosódott előttem, a hangja is a fülemben, nem hallottam mást, csak valami távoli neszt, amiben feloldódott az a kérdés, az a válasz, minden.

Nem láttam tovább az orromnál. Nem jelent meg előttem Ferkó alakja, amint ballag vissza az ásóval, fog egy botot, az istálló előtt leül vele a háromlábú fejőszékre, és lassan tisztogatni kezdi. Alaposan, szinte milliméterről milliméterre, hogy minél tovább tartson a mozdulat.

A tövénél kezdi. Jól átkaparja ott is, ahol körbevonja a nyelet a fém, ahol nem kopott fényesre a használattól, ahol még akkor is kilátszik, ha tövig, egy teljes nyomnyira belemélyeszti a földbe, és bár sosem érintkezik közvetlenül a földdel, valamennyi mégis óhatatlanul belekerül, és többnyire bele is ragad. Utána végigkotorja az ásó lapját elől, fönről lefelé, aztán lentről fölfelé. Aztán a hátát. Középen a nyél alatt futó vájolatot, ahol legjobban meg tud ülni a föld. És még mindig nem találja elég tisztának, még mindig látszik rajta a sárgás színű, homokos föld nyoma. Körülnéz, de még nem áll föl, nehezére esik az eddigiektől eltérő mozdulat. Pillantásával olyasmit keres a földön, mint a keményfából gyufaszálnyi vékonyra hasogatott gyújtósnál lepattanó szálkák, amivel a nyél meg az ásó nyaka közti keskeny résből is kikapargathatná a földet. Dehogy láttam én eközben.

Összeszedjem a tojást? Ez a kérdés visszhangzott bennem tompán, távolról, és közben igyekeztem úgy tenni, mintha már órák óta ott járnék a nagymamám sarkában. Mintha hátulról árnyékként követném minden mozdulatát, csak még nem vett volna észre. Bamba mosoly ült az arcomon, nem láttam ki belőle.

Nem tudtam szabadulni a fejemben zajló jelenettől, melyben én voltam az egyetlen szereplő. Én voltam egyszerre Ferkó is meg én is. Helyette is gondolkodtam, úgy, ahogy ő talán soha.

Honnan tudhattam volna, hogy nagyjából így zajlik náluk minden szombat este. A csírás munka után jól berúg, és ha otthon talál valami kivetnivalót, mindig, kicsodát, akkor a legkisebbik fián veri el a port, mert a másik kettő kineveti vagy egyszerűen félrelöki. De ő még nem, mert ő még bízik benne, hogy hátha végre úgy fog beszélni velem, mint férfi a férfival.

Nem jutott eszembe, meg se fordult a fejemben, hogy Ferkó egyetlen részvételtel megjegyzést sem kap senkitől, miközben csöndesen szürcsöli meleg tejt a pöttyös bögréjéből, melynek alján még el se olvadt a cukor, mert valószínűleg nem keverte el rendesen, mielőtt beleaprította a kenyeret. Ül maga elé meredve a családi asztalnál, ahol egykedvűen, magába roskadtan hallgat mindenki. Anyja is fáradt, rá se néz a fiára, nem akar ő még egy újabb terhet a lelkére, bőven beéri annyival, ha nem roskad össze a fáradtságtól, miközben lefekvés előtt rendbe teszi a konyhát és nagyjából összesöpör a pitvar előtt.

Úgyhogy Ferkó szürcsölheti bátran a cukros tejt, nem szólnak rá, mint régen az óvodában, hogy Kisfiam, rendesen igyál, ne szürcsöld a tejet. Mindenki ugyanúgy szürcsöl, mint ő, mást nem is hallani az asztal körül, még talán odakintről sem, csak szürcsölést meg csámcsogást, egyszer-egyszer egy hangosabb krakogást, harákolást vagy szipogást, különben minden olyan tompa, olyan fásult, hogy Ferkó maga sem tudja, miért, de azt érzi, hogy elalszik ülve az asztalnál.

A bögrében a legjobb részhez érve sem érzi azt a gyönyört, azt a kellemes örömet, ami máskor mindig szétárad benne, mihelyt szájába veszi az első kanállal a tejben tocsogó, ázott kenyeret. Nem érzi úgy, mint máskor, amikor azt képzeli, nem is kenyeret, hanem kiflit eszik, mert annak teljesen más az íze, sokkal jobb, mint a kenyér. Még a karikákat is látja, jól elkülöníthetők a rétegek, ahogy föltekerték. Mintha foszlós csigát kanalazna, nem akarnak engedelmeskedni a kanálnak, erővel kell szinte elvágnia, annyira ragaszkodnak a csigavonalhoz, amiben addig álltak.

Nem álltam ott mögötte, nem is képzeltem el, mi történhet otthon vele, meg se fordult a fejemben, hogy miután elváltunk a kövesút szélén, élte tovább nélkülem is az életét, bennem mindössze az a komoly, jelentőségeltjes pillantás meg az a súlyos mondat maradt meg: Akkor holnap, a szokott helyen.

Honnan tudtam volna, hogy a csírás minden bánatát elveri a legkisebbik fián. Nem tudtam én semmit róla, talán nem is akartam annál többet, mint hogy részeges ember. Napközben úgy-ahogy ellátja a munkáját, aztán mihelyt kiganzozott a marhák alól, helyére tolja a talicskát és leteszi a vellát, megtörli a kezét sötétké kötényében, melyet aztán az istállóajtó mellett fölakaszt a szegre, hogy majd hajnalban félvakon egy mozdulattal levegye, oda se kelljen néznie, pontosan úgy álljon kézre, hogy fölöslegesen ne kelljen maga előtt forgatni, tekergetni, akaszthassa egyből a nyakába, és indulhasson a velláért, talicskáért, egyszóval miután így felakasztja azt a sötétké, kosztól, nedvességtől, állati és emberi zsírosodó bőr érintésétől megkeményedett, középtájt szinte feketéllő kötényt, még csak nem is sóhajt fel, hogy mára véget ért, mehet, amerre lát, már nem szól érte senki, ha jól berúg. Mostantól végre a maga ura, azt csinál, amit akar, akár sötét estig ott maradhat a kocsmában, amíg be nem zárja kilenc órakor a kocsmáros. Támaszthatja némán a pultot, ahogy szokta, szemébe húzva sötétké svájcisapkáját, könyékig feltúrva barna kockás flanelingét, és időnként törzsének egy-egy félfordulatával megigazíthatja a derékszíját.

Nem láttam én az ember mögé az életét, a házak falán túlra nem láttam, oda se, ahol a piros betűs alumíniumtábla hirdette, hogy Tiszta udvar, rendes ház, vagy ahol kicsi, kék tábla biztosította a betérőt és az arra járó, hogy odabenn a gazda istállójában Gümőkórmentes állomány lakik.

Honnan tudhattam én, hogy a csírás se lett volna rossz ember, ha az ő apja is nem csírás lett volna, hogy neki csak vinnie kellett a sorsát tovább, rajtuk is hetedízigen ült az átok, mint szinte minden parasztcsaládon a faluban, és nem is biztatták, sem a tanítói, sem a tanárai, csak a csírás fiát nézték, és azt is látták benne, hogy ugyanolyan nehézfejű, mint annak idején az apja volt, és ha megnő-sül, és fia születik, az is majd pontosan olyan nehézfejű lesz, mint az ükapjuk volt. Talán csak a csordást nézték le nála jobban a faluban.

Álltam a nagymamám mögött, széles mozdulatai mögé bújtam, miközben terelte be a tyúkokat, pedig nem nagyon kellett, mentek maguktól is, kapaszkodtak felfelé a létrán, mert az alsó két ólban mindig csak a növendékcsirkék meg a kotlósok voltak. Szerettem volna észrevétlenül a kedvébe járni. Nem azért, mert lelkiismeret-furdalásom támadt, amiért ilyen későn értem haza, inkább a rokonszenvét szerettem volna magamon tudni, hogy tovább ringathassam magam az ábrándjaimban, vagy talán arra vártam, hogy vegye észre rajtam, más vagyok, dül bennem egy érzés, amit nyilván ő is régről ismer, és megmagyarázhatatlan nyugtalansággal tölt el. Kívül és belül egyszerre, olyan, mintha a levegőben úsznék, nem tudom, mi van velem.

Száraz volt a torkom, pedig egy idő után kérdeztem volna, miközben szótlanul ballagtunk előre az udvarból egymás mellett, miután a nagymamám gondosan bereteszelte az ajtót a tyúkólon, a disznóolon meg az istállón, kulcsra zárta a hátsó kamrát, ahol mindig benzinszag volt, mert nagyapám ott tárolta a motorját.

Formálgattam magamban a szavakat, pedig még azt se fogtam fel, hogy igazából kérdezni szeretnék, és talán ezért volt bennem a nyugtalanság, mert láttam, hogy mindjárt beérünk a verandára, és ha egyszer átlépjük az előszoba széles küszöbét, akkor onnantól kezdve kérdésnek már nincs helye. Onnan már átveszi az irányítást az este. Mosdás, lefekvés és alvás, előtte még az esti imádság, amit már magamban kell elmondanom, *Én lefekszek én ágyamba, testi-lelki koporsómba. Három angyal őriz engem, az egyik őriz, a másik vigyáz, a harmadik várja a bűnös lelkemet. Krisztus urunk hét csöpp vére elcsöppent, az angyalok fölszedték, aranypohárba beletették. Krisztus urunk azt mondta, aki ezt a kis imádságot elmondja, hét halálos bűne megbocsáttatik, ámen.*